

ЗМІСТ

Застереження. Хто входить тут, покинь усю надію	7
Наукове вивчення дурнів (<i>Серж Чиккотті</i>)	13
Типологія дурнів (<i>Жан-Франсуа Дортъє</i>)	21
Теорія мудів (<i>Зустріч із Аароном Джеймсом</i>)	29
Від дурниці до ахінеї (<i>Паскаль Анжель</i>)	35
Людині властиво помилятися (<i>Жан-Франсуа Марміон</i>)	43
Дурість і когнітивні упередження (<i>Єва Дрозда-Сенковська</i>)	53
Двошвидкісне мислення (<i>Зустріч з Деніелом Канеманом</i>)	63
Де у мозку дурість (<i>П'єр Лемаркі</i>)	71
Свідома дурість (<i>Ів-Александр Тальманн</i>)	79
Чому дуже розумні люди часом вірять у дурниці? (<i>Бріжит Аксельрад</i>)	87
Чому ми знаходимо сенс у збігах (<i>Зустріч з Ніколя Говрі</i>)	95
Дурість як логічна маячня (<i>Борис Цирюльнік</i>)	101
Мова дурості (<i>Патрік Моро</i>)	107
Емоції не (завжди) роблять нас дурними (<i>Зустріч з Антоніо Дамасіо</i>)	115
Дурість і нарцисизм (<i>Жан Коттро</i>)	119

Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>

Найгірші медійні маніпулятори? Медіа! (Зустріч з Раяном Голідеєм)	127
Злі й дурні соціальні мережі (Франсуа Жост)	135
Інтернет: поразка інтелекту? (Зустріч з Говардом Гарднером)	145
Дурість і постправда (Себастьян Дієгез)	149
Метаморфози націоналістичних дурашків (П'єр де Сенарклан)	163
Як боротися з колективними помилками? (Клоді Бер)	171
Чому ми споживаємо як дурні (Зустріч з Деном Аріелі)	175
Людина: вид тварин, здатний на все (Лоран Бер)	179
Як боротися з козлами (Емманюель Піке)	189
Дурість очима дітей (Зустріч з Елісон Гопник)	197
Чи сняться нам дурниці? (Дельфін Удієт)	203
Найбільша дурість — це вважати себе розумним (Зустріч з Жаном-Клодом Карр'єром)	209
Жити в мирі зі своїми дуращами (Стасі Калаан)	215
Дурість — це фоновий шум мудрості (Зустріч з Тобі Натаном)	223
Примітки	229

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

ХТО ВХОДИТЬ ТУТ, ПОКИНЬ УСЮ НАДІЮ

«Здоровий глузд найсправедливіше розділений між людьми», — писав Декарт. А дурість?

Вона скрізь — цідиться, проступає краплями, струменіє чи фонтанує. Вона скрізь, не визнає ні меж, ні кордонів. Часом це тихий плюскіт, майже стерпний, іноді — застоюна гидка твань, а часом — землетрус, шквал, цунамі, що пожирає все на своєму шляху, трощить, топче, паскудить, дурість не оминає нікого. Ба й гірше, подекують, що ми всі — її джерело. Я й сам почуваюся не надто здоровим.

НЕСТЕРПНА ВАЖКІСТЬ БУТТЯ

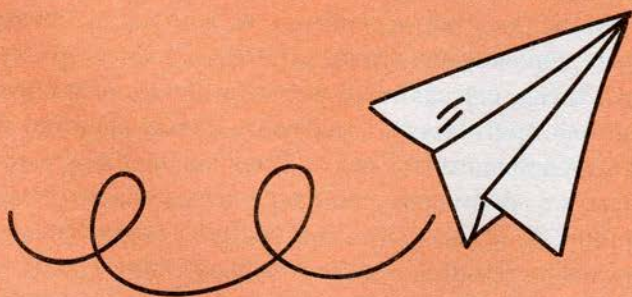
Усі ми щодня, без винятків, бачимо, чуємо й читаємо дурниці. Водночас усі їх роблять, думають, перетравлюють і говорять. Усі ми час від часу буваємо дурнями, які мимохідь верзуть дурниці без важких наслідків. Головне — усвідомлювати це і шкодувати, тому що робити помилки властиво людині і визнана провина вже наполовину пробачена. Ми завжди для когось дурні, але рідко для себе... Поза щоденним фоновим шумом глупства, доводиться, на жаль, мати справу з ревищем фахових, коронованих дурнів, дурнів з великої літери. І в цих дурнях, хоч де вони нас спіткають, на роботі чи вдома, немає нічого смішного. Вони нас пригнічують і мордують своєю впертою махровою дурістю й безпідставним апломбом. Вони наполегливі, вони напірають, вони легко, одним розчерком пера перекреслюють вашу думку, почуття й гідність. Вони псують вам настрої і змушують зневіритися в існуванні хоч якоїсь справедливості в цьому світі. Навіть з великою поблажливістю ми відмовляємось упізнавати в них своїх родичів.

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Дурість — це невиконана обіцянка, обіцянка розуму й довіри, яку зрадив дурень, зрадник людства. Дурень — він «баран», тварина! Ми б хотіли його любити, зробити з нього друга, але дурень не на висоті — себто не на нашій висоті. Він потерпає від невиліковної хвороби. А що відмовляється лікуватися, переконаний у тому, що він єдиний видючий у світі сліпих, — трагікомедія повна. Немає нічого дивного в тому, що зомбі зачаровує своєю подобою існування, своєю інтелектуальною нікчемністю та базовою й насущною потребою припинювати до свого рівня живих, героїв, хороших. Зрештою, дурень і вам хоче відключити мозок: і тут він не хибить. Найгірше в дурнях те, що вони часом бувають розумні, принаймні освічені: вони ладні спалювати книжки і їхніх авторів разом в ім'я іншої книжки, іншої ідеології чи того, чого їх навчили великі вчителі (дурні чи ні), — ключ до знань у їхніх руках перетворюється на ключ від клітки.

СУМНІВ ЗВОДИТЬ З РОЗУМУ. ПЕВНІСТЬ РОБИТЬ ДУРНЕМ

Класичний дурень засуджує вас без права на оскарження, негайно, без пом'якшувальних обставин, лише на підставі зовнішності, яку до того ж він ледь розгледів крізь шори на очах. Він уміє вдавати ревність, щоб згуртувати собі подібних і спонукати до лінчування в ім'я добродесності, пристойності та шани. Дурень полює зграєю і думає стадом. «Жодної користі від множини, шойно вас більше чотирьох — і ви вже згряя дурнів», — співав Жорж Брассанс. Він же проголошував: «Слава тим, хто замість п'ястися до священних ідеалів просто не надто набридає сусідам». Та ба! Біда лишень у тім, що сусіди не завжди такі ж стримані!

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Осоружний дурень не заспокоїться, поки не зробить вас нещасним, і лишиться задоволений собою. Непохитний. Прищеплений проти вагань. Упевнений у своєму праві. Щасливий ідіот скрутить вам яйця, не скрутивши собі шию.

Для дурня його переконання вибиті в мармурі, а всі знання будуються на піску. Сумнів зводить з розуму, певність робить дурнем, треба вибрати свій табір. Дурень усе знає краще за вас, зокрема й те, що ви маєте думати, відчувати, робити і як голосувати. Він ліпше за вас знає, хто ви такий і що для вас краще. Якщо ви не згодні, він вас зневажатиме, ображатиме, ранитиме ваші почуття чи й у прямому сенсі, і все заради вашого добра. І, якщо це можна здійснити безкарно, цілком можливо, що в ім'я вищого ідеалу він замахнеться й на такий порох, як ваше життя.

Гіркий факт: обороняючись, ви потрапите в пастку. Спробуйте напоумити дурня чи змінити його, і ви пропали! Бо якщо ви вважаєте своїм обов'язком його поліпшити, тоді ви також уважаєте, що знаєте, як він мусить думати й поводитись... звісно ж, як ви. Ну от, ви вже дурень. На додачу ще й наївний, бо думаєте, що здатні стати з ним на прю. Ба гірше, що більше ви намагатиметесь змінити дурня, то сильнішим його робитимете: він буде вельми задоволений відчувати себе жертвою, яка непокоїть, а отже, має рацію. Ви даруєте йому освячення, легалізуєте як героя-нонконформіста, якого жаліють і яким захоплюються. Боець опору... Сила цього прокляття лякає: намагаючись поліпшити дурня, ви не тільки зазнаєте невдачі — ви його підсилюєте й наслідуйте. Був лише один бовдур, аж ось маємо двох. Боротися з дурістю — тільки зміцнювати її. На місці кожної відрубаної голови в дракона виростають дві.

ЙОЛОПИ АПОКАЛІПСИСА

Отож дурість не слабшатиме. Вона прогресує. То чи справді ми переживаємо сьогодні її золотий вік? Чи справді сьогодні вона більша, ніж учора, і менша, ніж буде завтра? Найкращі уми завжди так міркували про свій час, відколи до нас доходять писемні свідчення. І свого часу вони, можливо, мали рацію. Або ж, як усі, просто поробилися старими дурнями... І все ж новизна сучасної епохи в тому, що сьогодні досить одного дурня й однієї червоної кнопки, щоб викоринити

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

дурість і цей світ разом із нею. Одного лише дурня, обраного баранами, вельми гордим правом вибрати собі м'ясника.

Інша визначна риса нашого часу в тому, що, навіть коли дурість і не в апогеї, вона все ж ніколи досі не була такою явною, такою розкутою, стадною й агресивною. Є через що впасти у відчай і нарікати на заблуканих одноплемінників, але можна вимушено взятися до філософії, бо дедалі важче заперечувати марнославство всіх і нарцисизм кожного, так само як позірність зовнішнього й нікчемність категоричних суджень. Нехай би другий Еразм подарував нам нову «Похвалу глупоті» (але не більше 140 знаків за раз, заради Бога, щоб не заболіла голова)! Нехай би новий Лукрецій зобразив нам глибоке полегшення, а може, й радість, що їх можна відчуті, залишаючись на березі, коли коловорот поглинає Човен дурнів, які занехаяли свій корабель, а потому кличуть на допомогу, щоб не втопитися... Та справжнє задоволення для гурмана — це насолоджуватися битвою дурнів між собою, коли ті приндіяться на своїх его: бо якщо великі розуми зустрічаються, то дурні зіштовхуються. У намаганнях залишатися глядачем, а не учасником надто сміливо вірити, що дурість вплине на нас менше, ніж на крикливих, буркотливих, тихих і буйних сучасників, але якщо вдасться — який тріумф! Краще б він був скромний, до речі: вам не пробачать перебування над бійкою. Спробуйте втекти зі стада, і воно саме відведе вас на бійню. Вийте з вовками, бекайте з баранами, не надто вирізняйтеся, бо зроблять крайнім. Не варто й додавати, що коли ви справді вважаєте себе інтелігентнішим і взірцевішим за середній рівень, роковий діагноз на підході: ви, ймовірно, носій дурості в інкубаційному періоді і не відчуваєте хвороби...

З огляду на масштаби лиха й неосяжність завдання, претензії на вивчення дурості в цій книжці були б іще однією дурістю на додачу. Без сумніву, треба бути доволі самовпевненим, зворушливо наївним або легковажним, щоб братися за таку тему. Мені це добре відомо, та дурню ж море по коліна. Якщо пощастить, вийде просто смішно. А сміх не вбиває. Натомість дурість — так! І вона нас переживе. Що там, вона всіх нас поховає. Сподіваймося, що в могилі вона дасть нам спокій...

Останнє зауваження: усі міркування про дурнів чинні також і для дуреп. Нехай заспокоються! На жаль, стаття не робить різниці... Отож я оголошую, о дурні всіх порід і дурепи всіх мастей, несусвітні бовдури

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

й довбні на різний смак, правдиві дурники, нещасні кретинки, брудні недоумки, великі дуринди, бідолашні дурисвітки, уперті низьколобі, дзбани й макітри, нетямки й тупаки, просторіки й навіжені, ідіоти й теплєнні, капустияні голови й безмозкі, без царя в голові й без третьої кліпки, дурки й глупаки, бєвзі, невігласи, благуваті, простáчки, йолопи, боввани, тюті з полив'яним носом, кєпи, штурпаки, безголові, закінчені тупі самовдоволені кретини, пустопорожні рагулі й смердючі мудили, недоноски, мандрьохи, прожектери, легковіри, харпаки й талалайки, ось ваш зірковий час: ця книжка цілком присвячена вам. Але в ній себе не впізнаєте...

Щиро ваш дурєнь,

Jean-François Martineau

Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>

Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>

НАУКОВЕ ВИВЧЕННЯ ДУРНІВ

СЕРЖ ЧИККОТТІ

ПСИХОЛОГ. НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК УНІВЕРСИТЕТУ ПІВДЕННОЇ БРЕТАНІ

Дурень стверджує... розумний сумнівається... мудрий розмірковує.

Аристотель і... Серж Чиккотті

Чи можна науково вивчати дурнів? Провокативне запитання! Відомі дурнуваті дослідження (як-от «Чи рятує пердіж від страху?»²), дослідження дурнуватих професій, що не мають жодної соціальної користі й майже не приносять особистого задоволення³, але дослідження дурнів?

Насправді, коли поцікавитися науковою літературою в царині психології, дурість, у загальному розумінні, доволі добре вивчена. У цьому сенсі можна відповісти, що так, дурнів досліджувати можна, але при цьому слід пам'ятати, що вивчення дурнів є власне вивченням Людини, не більше й не менше. Можна виснувати типовий портрет дурня, добираючи певні риси, вивчені в різних дослідженнях. У такий спосіб матимемо порівняно точне уявлення про дурня (причепя, трохи гальмує, з доволі обмеженими інтелектуальними ресурсами й браком уваги) і навіть про деякі його різновиди на зразок пихатого бовдура, коли базова версія доукомплектована отруйним нарцисизмом, себто цілковитим браком співпереживання.

ДУРІСТЬ І БРАК УВАГИ

Та замість робити дурня предметом вивчення дослідження в галузі психології дозволяє насамперед зрозуміти, чому люди часом поведуться по-дурному.

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Зокрема, вивчення поведінкових сценаріїв⁴ показує, що люди у більшості випадків вдаються до дій, не надто заглиблюючись в аналіз. Вони діють за звичними відпрацьованими шаблонами, якими по-слуговуються автоматично, за внутрішніми чи зовнішніми підказками. Саме тому ви можете зауважити: коли ти плачеш, завжди знайдеться дурень, який скаже тобі: «Привіт, усе гаразд?» Це така ж дурість, як удруге дивитися на годинник, коли щойно вже поглянув на нього.

Якщо хочеш довідатися час, треба подивитися на годинник — це сценарій, який запускається машинально. Такий механізм дозволяє не зосереджувати увагу, бо користь сценаріїв саме в тому, щоб не надто зосереджуватися на завданні. Як наслідок, коли людина не уважна й думає про інше, вона дивиться й не бачить, інформація не сприймається і доводиться вдруге дивитися на годинник. Хіба ж це не дурість?

Психологи, які працюють у царині ресурсів уваги, показали, що ми вельми слабуємо на сліпоту до змін⁵, і навіть важливу перемену не завжди помічають. Саме тому можна почути нарікання: «Коли ти втрачаєш 10 кг на дієті, завжди знайдеться недоумок, який не бачить різниці...» Дослідження «ілюзії контролю»⁶ дозволяють нам зрозуміти, чому завжди знаходиться дурень, який тисне, як божевільний, на кнопку ліфта, коли її вже натиснули, а вивчення соціального ефекту — чому, коли один дурнуватий водій повертає на перекриту вулицю, завжди знаходиться другий, який їде за ним, і коли на телегрі в такого запитують, що обертається довкола Землі — Місяць чи Сонце, він просить допомоги зали.

Люди нерідко відхиляються від чистого раціоналізму й очікуваних показників. І найбільшим дурнем виявляється в кінцевому рахунку той, хто найпомітніше відхиляється від середньої величини, виведеної з досліджень. Загалом його бачення світу спрощене: у нього проблема з великими числами, квадратними коренями, складними речами, як-от із Гаусовою кривою, на якій він часто сприймає лише крайнощі. Сталін говорив, до речі: «Смерть одного солдата — трагедія, смерть тисячі — статистика». Побрехеньки всім подобаються трохи більше за нафаршировані статистикою наукові звіти. Але дурень від побрехеньок божеволіє. Він знає навіть одного, який упав був з сорокового поверху й не розбився, до речі, про це говорили по телебаченню.

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)